

ئەگەر دىن وەك AKP ئاسا رېڭر نەبى لە سکولارىزم ،

چىتىدايىه با بەقەدەر زماھە كورسييەكانيان پشكيان ھەبى لە دەسەلات

ماركس دەلى:ھەتا ئىستا فەيلەسوھەكان رۇوداوه جىھانىيەكانيان شى كردۇتەوە ، نەھاتۇون بىان گۆر، بەلام كارى لەمەودواى ئىمە بۆ ئەوە دەبى .

منىش دەلىم ھەتا ئىستا ئۆپەزسىيونى سىياسى كورد پەخنە لە سىياسەتى دەسەلاتدارانى كورد دەگرن ، نەھاتۇون پشكيان ھەبى بۆ گۆرانى ئەو واقىعە . ئىمە ئۆپۈزسىيون دەلىتىن و دەلىتىنەوە پرۇسىسى ديموکراتى بەچەوتى بەرىۋە دەروا ، گەندەلى و پىشىلەركەننى مافى مروقق وبەرقەرار نەبوونى ياساو خراپى گۈزەرەنلى خەلک و بىكارى و گرانى و سىستى لە بەرھە پىشەوە چۈونى ئابوورى وزۇر دىاردەن نالەبارى كۆمەلایەتى وەك رەشە كۆزى ڇنان و فراوان بۇونى دىاردەن خۆسۇتاندىنيان و بە كەم تەماشا كردىنيان و ئەمانە دەيان دىاردەن نالەبارى تر. بەلام نەھاتۇون پشكمان لە چارەسەرى ئەو دىاردە نالەبارانە ھەبى . لە باشتىن حالت ئەگەر توپىزى دەسەلات بە خۆشى دابچىتەوە يان ھەندى پىفۆرم و چاكسازى بكا ، ئەوا

ھەمدىسان سەرەورىيەكە بۆ ئەوان دەگەرىتەوە نەك بۆ ئۆپۈزسىيونى سىياسى كوردى . كوردىش دەلى بە دەستى خۆت خورشتى لەشى خۆت دەر بىكى چاكتە لە ھى تر . ھىچ شتى نىيە لەو جىهانە بى ماندوو بۇون دەستت كەۋى خۆ ئەگەر ھەندەك جاران بە سودفەش رۇوی دابى ئەوە ھەمدىسان كاتىيەو معادەلەكە دووبارە وەك خۆى لى دېتەوە . لە ھىچ شوينىكى جىهان شتى وا رۇوی نەداوه ئەگەر دەسەلات لە دەسکەوتەكانى جەماوەر لاي دابى ئەوە لەوانەيە ھەر لە خۆيەوە بارەكە بگۆرى و بە دوايەوە دووبارە كۆكى بکەويتە ناو ھەمان دەسەلات و خەلکەوە . زانيومانە دەسەلات لە ڇىر گوششارى خەلکەوە بە ناچارى بىت يان لە خۆيانەوە بىانەوە ھەندەك وينەي خۆيان لە بەردهم خەلک جوان بىكەن و لە رېڭەيەوە ھەندى كارى پىفۆرمى بىكەن كوردهوارى بىتى دەلى پىنەو پەرۇ . راستە لە ئەوروپاش سىيستەمى ديموکراتى لايان ئەگەر بەراورد بىكەين لە گەل ولاتانى لە بابەت خۆمانەوە زۇر لەپىشەوە تر . بەلام ھەموو شى رەنگدانەوە تايىبەتمەندىتى ئەو ولاتانە نىيە وەك بلىيىن ئەوان لە رۇوی پىشكەوتنى سىياسى و ئابوورى و كۆمەلایەتى ورۇشەنبىرى ... زۇر لە ئىمە لە پىشترن و بە ھۆيانەوە ديموکراتىزە كردىن ھەموو بوارەكانى ڇيان بۆ ئەوان ئاسانتەرە لە ھينەكەي لاي خۆمان . بەلام بە ھىزى ئۆپۈزسىيونى سىياسى لاشيان زۇر لە تەوازوناتى سىياسى راگرتۇوەو بە حوكىم بەھىزىشيان ھەميشە كارەكانيان ھەر لە خۆيەوە دەچىتە خانەي چاودىرى كردىن ئۆپۈزى دەسەلات لە بە كىدار كردىن كارەكانيان ، كاخوانەكىنى چەندى دەچىتە خانەي خزمەت كردن بە خەلکەوە يان تا چەند رادە ئەوان توانىيويانە ياساكانى ولات بە رېك و پېكى بۆ پراكتىك تەرجومە بىكەن ، بەھۆيانەوە ھەموو كاتى چىنى دەسەلاتدار لە سەر ھىلى تەماس دايە نەوەك ئۆپۈزسىيونى سىياسى بىانەك يان پى بىگرن و لە ناو جەماوەر بىكەنە ھەلا تا وەكولە خۆلى ھەلبىزەردىن تر دەر نەچن و بۆ خۆيان يان ھى تر شوينىيان بىگرنەوە . كەواتە لە ئەوروپاش ئەگەر لېپىچىنەوە نەبى بىمانەوە ئەمانەكەن پىشىلەكارى دروست دەبى . راستە ئەو لېپىچىنەوانە لە رېكاي ياساوه دەكىرى چونكە ھەموو شتى لەو ولاتانە بە ياسا رېك خراوه . ئەو ياسا دانانەش حوكىم ئاسمان يان غەيبي يان ھىزى دىنى پىيەو نىيە بەلكو خودى مروقق خۆيەتى دايىدەن . ھەر مروققىك يان دەستەيەك يان پارتى يان چەند پارت نىنە . ھەمدىسان ھەر ھەمووشى لە رېكاي شارەزايان و ياسا زانان و ... ھەموو نىيە بەلكو بە پرۇسىسى جەماوەرەن و ھەلبىزەردىن و دەزگا بەرزەكانى ولات لە بابەت پەرلەمان و دادوھرى تىپەر دەبى . مادامەكىنى ئەو دەزگايانە لە رېكاي خەلکەوە هاتۇون كەواتە خودى ياساكانىش بە بەشدارى خەلکەوە بەرژەوەندىيەكانىيەوە دەبىت . پەنگە لەو ولاتانەش ئەگەر ئۆپۈزسىيونى بەھىز نەبى پىشىلەكارى بىتەت لە جى بەجى كردىن ئەو ياسايانە . بەلى توپىزى دەسەلاتىش لەو ولاتانە دەزە خۆيان ھەيە كە ئۆپۈزسىيونە و لە ترسا زۇر بە ھەستىيارانە لە گەلى دەجولىتىنەوە . لە ولاتى ئىمە دوو

دیوکه‌ی تر بنه‌ماکانی دهسه‌لات و به کردار کردنی پیوپرسی دیموکراتهت ده ئه‌وهندی تر به‌هیز دهکات . له تورکیا که خله‌که که که‌مالیزم و ئه‌وهیزانه‌ی که ناویان له خۆ ناوه عیلمانی به هله‌لیزاردنی ئازادانه تا زۆر راده تووشی رامالینی به‌ته‌واوه‌تی هاتن . ئه‌وه بۆ وايه له بەر ئه‌وهیه که دین له سەر دهسه‌لاته ، ئه‌گه‌ر وابایه دهبا ئیرانیش دواي ئه‌وه 25 ساله‌ی حوكمی دین دونیا شامي شهريف بوایه . هەر که‌سی ئىستاكه دياردهی دينی تورکی و ئیرانی وەر بگرى دهزانی رېكاو پېچه‌وانه‌ويه . که له تورکیا هله‌لیزاردنی ئازادانه کرا و دین برديه‌وه . له ئیران هەمان شت پوو بادات دین دەدۋىرېنى . چونکه له تورکیا که‌مالیزم و هیزه‌کانی به ناو عیلمانی پېگر بۇون له بەرهو پېشەو چوونی خەلک و خوش گوزهران و ئاسووده‌بیان دین برديه‌وه . که ئىستاكه مەلاكان له ئیران ئه‌وه پېگریه نيشان دەمن هەمان شتى تورکیا پوو بادات دەدۋىرېنى و كۆمەلە شارستانى شويتنيان دەگرتەوه . ئىستاش ئه‌گه‌ر کاري له مەدووای ئۆپۈزسىونى سياسى كوردى بۆ ئه‌وه بىت له گەل ميانرەو بچنه ناو بەرهەيەکى يەك گرتۇو بە مەرجى که ئه‌وه ميانرەوانه بە راستى ميانرەو بن . واته وەک ئەردوگان ئاسا له بەردهمی خەلکەوه بلىن ئىيمە دىزى كۆمەلگاى مەدهنی و بەرهو پېشەو چوونی ولات و خۆ نزىك كردنەوه لە رۆزئاوانىنەو خوازياري كۆمەلگايەکى مەدهنین که دین دەست لە کارو بارەکانی وەر نەدا بە قازانچى كورد و پرۇسىسى دیموکراتى تەواو دەبى . دین هەقى خۆيەتى بە قەدر ئەو جەماوەرەي هەيەتى و دەنگى بۆي هيتابه، پشکى له دهسه‌لات هەبىت، بەلام نەك ئه‌وه دهسه‌لاته بەرهو مەفاھيمى دينى ببات . با کاري دينى له مزگەوتەكان بى و کاري كۆمەلگاى مەدهنیش لە قوتاخانه‌وه بىت و کاري سياسيش لە پەرلەمان و حکومەت و دەزگا دادوھریەكان بىت . ئه‌گه‌ر مەلا كۆتە پەرلەمان با بە ئەجنداي كۆمەلگاى مەدهنی کارەکانى هەلسۈرېنى وکە كەوتە مزگەوتىش با لۇ خۆي قسەي دينى بكات . ئه‌گه‌ر دونیا پووی له خىر بىت مەلا دەتوانى بۆ خەلکەکەي قسەي خىر بكات و كۆكىان كات له گەل كەرسەتكانى كۆمەلگاى مەدهنی . بۆ كۆمەلگاي مەدهنیش بە هەمان شىوە هەمۇو ديارده خراپەكانى كۆمەلگاى ئىيمە بۆ دین ناگەپېتەوه خۆ ئه‌گه‌ر بەشىكىش لە وەھو بىت هەر هەمۇو ناكا له بەر تىكەلاؤ بۇونى دين بە سياسەت ، چونکه دین هەر مائى خۆي له ناو خىزبە دينىيەكان نەكىدۇتەوه بەلكو له هەمۇو شووپىنەيە . خۆ شەپى ناوخۇ شاخ دينيان له گەل نەبوو کاري خۆشيان هەر كرد . ديسان شەپەناخۆيەكانى پېشىو، گەندەللى ئىستا له بەر دين نىيە بەلكولە بەر نارىتى دەسەلاتە . مرو ئه‌گه‌ر چۈنچۈنى بە هەمەن دەسەلات دەقاو باشەكان وەردىگرى و خراپەكان قسەي خۆي تىدا دەكا . با بۆ دينىش هەر وەھا بىت . وەختى خۆي چاومان لەھو بۇو کە فيفتى بە فيفتى له پېگاي هله‌لیزاردنەوه كۆتاىي پى بىت بەلام شتەكان بە دیوی تر كەوتەوه . ئه‌وه دوو خىزبە بالاکە بەرژەوەندى خۆيان له يەك بۇون و يەك لىست و پېكەوه چوونە ناو كەمەي هله‌لیزاردن لە هەرپىم و عىراق دىتەوه و كردىان ، دەستيان خۆشىت . پىاو بۆ خواي بلى کاري باشيان كردووه بۆ خۆيان و با هەندو كۆكەكىش بەر مىللەت كەوتى . پېكەوتى ستراتىيىزى نىوانىشيان بۆ ماوهى 10 سال مانى ئەوه دەگەيەنی کە دەبى ئۆپۈزسىون دەست لەوان بشوا ، بۆ خۆي ئەسپى خۆي تاو دا . لە ناو هەمۇو دونياش دەسەلات نىيە رووی خۆي جوان دەکات بەلكو ئۆپۈزسىونە ناچارى دەکات کە رووی خۆي جوان كات . خراپتىن دەسەلات بە ئۆپۈزسىون بە هېزه‌وه زۆر باشتەرە لە باشتىن دەسەلات بە ئۆپۈزسىونى لاوازەوه . چونکه لە يەكەميان ئاگاى لە خۆيە لە ترسى كورسييەكەي ناچارە بە دلى ملەت بكات ، بەلام لە حالەتى دووەم گوئى پى ناداو لە باڭىكىشە پېشترىيەكانى پاشەكشە دەکات چونکه لە خۆي ناترسى كورسييەكەي لە دەست بچىت . دونيا بە قانونى غەيى بەرپىو ناروا كە دەلىن مروپەيەكان لە بىنە رەتەوه لە ناوجاوانىيان نوسراوه باش يان خراپ . چاکەو خراپەش هەر تەنبا کاري تاكە كەسەي نىيە بەلكو گشت گىرە نەفەرى يان چەند كەسانىك بە تەنبا تۆز ناكەن . قسەكانم نابەمەوه ئه‌وه دیوھى کە بلىم ئىستانەكە ئۆپۈزسىون لە دەسەلات باشتەرە . چونکه هيچمان نەدیوھ لييان بەلام بە هەبۇونيان با خۆشيان تاقى نەكىدېتەوه دەسەلات دەتىسىن . ئه‌گه‌ر دەسەلاتىش منهتى شۆرش و بزاقة چەكدارىي پېشترەكانى بە سەر ئۆپۈزسىون دا بكات کە ناو ناوه قەوانەكەي بە سەر ئۆپۈزسىونى ئىسلامى لى دەدا ، وانىيە كورد هەمۇو شۆرشى كردوھ بە ئىسلام و غىر ئىسلام بە هېزه‌کانى دەسەلاتى ئىستا ئۆپۈزسىونە عىلمانىيەكەي . جا چ ئه‌وه بەشدارى كردن بە چالاکى پېشىمەرگا يەتى و سياسى بىت چ ھاوكارى كردن بىت له گەل كەرسەتكانى شۆرش ئه‌گه‌ر وانه‌بوایه راپەپىنى بەھارى 1991 بە كەمتر لە 1000 پېشىمەرگەي دیوی ئیران سەركەوتى بە دەست نەدەھىتا . ئىستاش بىرۇن سەرژمېرىيکى پاست و دروست بکەن دەگەن ئه‌وه

راستیه که ئەوانەی بەشداری سیاسەت و چالاکیەكانى چەکدارى و خۆيان به شۇرۇشەكانى كورد بەستبۇوه ژمارەيان لە هەردوو پارتى دەسەلات بە پىكەوەي زياترە . كەواتە ئەو كوردەو مېزۈويان و بەرنگار بۇونەوەكانيان ھى ھەموويانە نەك بە تەنبا ھى دەسەلات بە كارى ھەموويى كارداňەوەكان ھەتا ئىزەوە هاتوون. بە كارى پىكەوەيىش رېچە ئاسايىەكەي خۆى وەردىگەرى . واتە دەسەلات لە گەل ئۆپۈزسىيونى بەھىز كە بۇ لەمە دوا ژمارە كورسييەكانيان بەشى ئەۋى بکات دەسەلات نەتوانى ھەموو شتەكان بۇ خۆى قورخ بکات . ئەو ئەوروپايە بە كارى ئۆپۈزسىيون بۇوهتە ئەو ئەوروپايە ئىستا . تەرجومە كەردىنى پىرسىسى دىمۇكرا提ىش ئەگەر تەندروست بىت يانى دەسەلات و ئۆپۈزسىيون بەھىز و جىپىڭۈركىيان دەبىن بە تەندروستى بەپىوه بىرات . رەنگە دەسەلات لە رېگايى كۆنترۆلكردىنى ھەموو بوارەكانى ژيان بە دەست خۆيانەوە و گۈئى پى نەدانيان بە ياسا زەرەرييکى كوشىنە بە ئۆپۈزسىيون بىدات بەلام ئەگەر ئۆپۈزسىيون ئۆپۈزسىيون بىت بەرېكى و بە يەكگەر دەسەلات رۇوهكە خۆى زۆر ناشىرین كرد با دەرپەرنە سەر جادەكان بە رۇوى شارستانيانە مان بىگەن خۆپىشاندان ئەنجام بىدەن جارەكى نا بەلكو سەد جار . لە رېگايەوە ھەم دەسەلات ناچار دەكەن كە بە خۆيدا بچىتەوە ھەم ترس و دوو دلىش لايان دەرەويىتەوە ھەست بەوە دەكەن كە لە گۆرەپانەكە بە تەنبا نىنە و ئۆمىدى باشتريش دەدەنە خۆيان كە لە خولى ھەلبىزەرنى نوئى دەنگى جەماوه بىنن . قىسە زۆرە بەلام ھەمووشى لەو باھەتە بچۈلەنەيم شوينى نابىتەوە بۆيە لىرە بەجىي دىلىم و ئەوهكەي ترىيش بۇ ئىيەوە تەواوى كەن .

مەھدى كاواني/بەریتانیا/ 2007/08/15
mahdikawani@yahoo.co.uk